

SXEDIO.E83

21.10.1931: Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΔΙΑΤΑΣΣΕΙ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΕΣ ΤΟΥ ΝΑ ΒΑΛΟΥΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΔΙΑΔΗΛΩΤΩΝ ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΝΑ ΣΚΟΤΩΘΕΙ ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ, Ο ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΘΟΥΝ ΑΛΛΟΙ 14 ΑΠΟ ΣΦΑΙΡΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΧΙΣΜΟΥΣ

Ενώ οι διαδηλωτές που είχαν συγκεντρωθεί έξω από το Κυβερνείο και είχαν βάλει σ' αυτό φωτιά παραδίδοντας το στις φλόγες αρνούνταν να αποχωρήσουν ο Κυβερνήτης μέσα στο Κυβερνείο με τον Υπασπιστή του Γκάννυ, τον προσωρινό Αποικιακό Γραμματέα Ράϊτ, το διοικητή Λευκωσίας Χαρτ Νταϊήβις, τον αρχιαστυνόμο Γκάλλαχερ και μερικούς άλλους άνδρες της φρουράς του, ανήμπορος να αντιδράσει μπροστά στη μαζικότητα του λαού που είχε περικυκλώσει το κτίριο με τις διαθέσεις του να γίνονται όλο και πιο άγριες, άρχισε να ανησυχεί σε σημείο που ύστερα από δέκα χρόνια έγραψε στα απομνημεύματά του ότι αν έβγαινε εκείνη τη στιγμή έξω για να προσπαθήσει να κατευιάσει τα πνεύματα κινδύνευε να τον σκοτώσουν.

Ετσι αποφάσισε να δράσει και να προστατεύσει τον εαυτό του, τους άνδρες του και ό,τι είχε απομείνει από το φλεγόμενο κυβερνείο. Ζήτησε ενισχύσεις με ένοπλους αστυνομικούς, ενώ ο πετρελοβολισμός του Κυβερνείου συνεχιζόταν και οι φωτιές προκαλούσαν μέσα στο φεγγαρόφωτο μια ξεχωριστή εικόνα.

Οι ενισχύσεις δεν καθυστέρησαν καθόλου να φθάσουν και όταν ο Κυβερνήτης διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε άλλος τρόπος για να αποκρουσθούν οι διαδηλωτές διέταξε την ανάληψη δράσης.

Την ευθύνη ανέλαβε ο Διοικητής Λευκωσίας Χαρτ Νταϊήβις που συγκέντρωσε το αστυνομικό απόσπασμα υπό τις διαταγές ενός τουρκοκύπριου υπαστυνόμου, του Φαϊζ Εφέντη.

Οι αστυνομικοί τοποθέτησαν τις ξιφολόγες στα τυφέκια και περίμεναν με το δάκτυλο στη σκανδάλη, ενώ ο Χαρτ Νταϊήβις έκαμε κάτι που θύμιζε

περίοδο αρχαίων πολέμων, όπου οι δυο παρατάξεις βρισκόμενες αντιμέτωπες περίμεναν να δοθεί το σύνθημα για να συγκρουσθούν.

Παρά την κρισιμότητα της κατάστασης ο Νταϊήβις φώναξε τον προσωρινό Γενικό Εισαγγελέα Νεοπτόλεμο Πασχάλη που είχε φθάσει λίγο προηγουμένως με το νόμο περί στάσεως στη τσάντα του να τον διαβάσει, ενώ το πλήθος που άρχισε να λιγοστεύει τώρα, συνέχιζε να πετροβολά το Κυβερνείο και τα πρώτα δωμάτια του Κυβερνείου γκρεμίζονταν από τις φλόγες.

Κατά το δημοσιογράφο Κ. Α. Κωνσταντινίδη που περιέγραψε λεπτομερώς τα επεισόδια σε αφήγημά του το **1947** στην εφημερίδα "Νέος Κυπριακός Φύλαξ" ο Νεοπτόλεμος Πασχάλης διάβασε μερικά από τα άρθρα του Νόμου περί στάσεως, στα οποία όμως οι **150** και πλέον θερμοαίμοι που συνέχισαν να "βομβαρδίζουν" το Κυβερνείο με πέτρες και ό,τι άλλο εύρισκαν, δεν έδωσαν και τόση σημασία.

Τα άρθρα αυτά έχουν ως εξής:

ΑΡΘΡΟ 67

Όταν πέντε ή περισσότερα πρόσωπα συναθροισμένα με σκοπό να εκτελέσουν έγκλημα ή ενώ συναθροίστηκαν για να εκτελέσουν κάποιο σκοπό, συμπεριφέρονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να κάμουν γείτονες εύλογα να φοβηθούν, ότι οι συναθροισμένοι θα διαταράξουν τη δημόσια τάξη ή ότι με την τέτοια συνάθροιση χωρίς ανάγκη και χωρίς οποιαδήποτε εύλογη περίπτωση θα προκαλέσουν άλλους να διαταράξουν τη δημόσια τάξη, αυτοί θα αποτελούν παράνομη συνέλευση.

Δεν έχει σημασία εάν η αρχική συνάθροιση ήταν νόμιμη, εάν αφού συναθροισθούν συμπεριφέρονται κατά τέτοιο τρόπο για κοινό σκοπό καθ' ον τρόπο αναφέρεται πιο πάνω.

Όταν παράνομη συνέλευση έχει αρχίσει να εκτελεί τον σκοπό για τον οποίο έγινε με διατάραξη της τάξης και προς τρόμο του κοινού, η συνέλευση ονομάζεται οχλαγωγία και τα συναθροισμένα πρόσωπα

λέγεται ότι είναι συναθροισμένα οχλαγωγικώς.

ΑΡΘΡΟ 70

Οποιοσδήποτε αξιωματικός αστυνομίας της τάξης του Υπαστυνόμου ή ανώτερης τάξης κατά την αντίληψη του οποίου δώδεκα ή περισσότερα πρόσωπα είναι συναθροισμένα οχλαγωγικά ή ο οποίος αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται να διαπραχθή οχλαγωγία από δώδεκα ή περισσότερα πρόσωπα, τα οποία είναι συναθροισμένα σε τέτοιο τρόπο ώστε να τα βλέπη, μπορεί να αναγγείλει προκήρυξη ή να κάμει ώστε να αναγγελθεί τέτοια, εξ ονόματος του βασιλέα, καθ' ον τρόπο νομίζει κατάλληλο, διατάσσουσα τους συναθροισμένους οχλαγωγικώς να διαλυθούν ειρηνικά.

ΑΡΘΡΟ 71

Εάν μετά την πάροδο ευλογου χρονικού διαστήματος από την αναγγελία τέτοιας προκήρυξης, ή αφού η αναγγελία της τέτοιας προκήρυξης έχει παρεμποδισθεί με βία, δώδεκα ή περισσότερα πρόσωπα εξακολουθούν να είναι συναθροισμένα μαζί οχλαγωγικά κάθε εξουσιοδοτημένος να αναγγίλει προκήρυξη ή οποιοσδήποτε αξιωματικός αστυνομίας μπορεί να το κάμει όλα τα αναγκαία προς διάλυση των προσώπων τα οποία εξακολουθούν έτσι συναθροισμένα ή προς σύλληψη τους και αν οποιοδήποτε πρόσωπο φέρει αντίσταση, μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε βία, ή οποία είναι εύλογα αναγκαία για την υπερνίκηση της τέτοιας αντίστασης και δεν θα υπόκειται σε οποιαδήποτε ποινική ή πολιτική αγωγή γιατί με τη χρήση τέτοιας βίας προκάλεσε βλάβη ή θάνατο σε οποιοδήποτε πρόσωπο.

ΑΡΘΡΟ 72

Εάν γίνει προκήρυξη που να διατάσσει τα πρόσωπα που ασχολούνται στην ολοχλαγωγία ή τα οποία είναι συναθροισμένα με σκοπό τη διάπραξη οχλαγωγίας, να διαλυθούν, κάθε πρόσωπο, το οποίο ευθύς μετά την παρέλευση ή μετά την παρέλευση εύλογου χρονικού διαστήματος από την αναγγελία της

τέτοιας προκήρυξης, λαμβάνει ή εξακολουθεί να λαμβάνει μέρος στην οχλαγωγία ή στη συνέλευση είναι ένοχο κακουργήματος και υπόκειται σε φυλάκιση πέντε ετών.

ΑΡΘΡΟ 73

Κάθε πρόσωπο το οποίο με βία παρεμποδίζει ή παρεμποδίζει την αναγγελία τέτοιας προκήρυξης όπως αναφέρεται στο άρθρο **70**, είναι ένοχο κακουργήματος και υπόκειται σε φυλάκιση δέκα ετών και εάν η αναγγελία της προκήρυξης έτσι εμποδισθεί, κάθε πρόσωπο, το οποίο ενώ γνωρίζει ότι η αναγγελία της προκήρυξης εμποδίστηκε, λαμβάνει ή εξακολουθεί να λαμβάνει μέρος στη συνέλευση υπόκειται σε φυλάκιση πέντε ετών.

ΑΡΘΡΟ 74

Όλοι εκείνοι οι οποίοι ενώ είναι συναθροισμένοι μαζί οχλαγωγικώς κατεδαφίζουν ή καταστρέφουν ή αρχίζουν να κατεδαφίζουν ή καταστρέφουν οποιαδήποτε οικοδομή, πλοίο, σιδηρόδρομο, μηχανήματα ή κατασκευάσματα, είναι ένοχοι κακουργήματος και ο καθένας από αυτούς υπόκειται σε φυλάκιση διά βίου.

ΑΡΘΡΟ 75

Όλοι εκείνοι οι οποίοι ενώ είναι μαζί συναθροισμένοι οχλαγωγικώς προξενούν παράνομα ζημιά σε οποιονδήποτε από τα αντικείμενα που αναφέρονται στο αμέσως προηγούμενο άρθρο, είναι ένοχοι κακουργήματος και ο καθένας από αυτούς υπόκειται σε φυλάκιση για επτά χρόνια.

Σαν διαβάστηκε το διάταγμα ο υπαστυνόμος Φαϊζ έδωσε το παράγγελμα στους άνδρες του να ανοίξουν πυρ.

Το αποτέλεσμα ήταν φρικτό: Ένας νεκρός και **14** τραυματίες από τους οποίους μερικοί είχαν λογχισθεί πράγμα που υποδηλοί ότι μετά τους πυροβολισμούς ακολούθησε αντεπίθεση εναντίον των διαδηλωτών με

τους αστυνομικούς να έχουν τα όπλα τους εφ'όπλου λόγχη.

Νεκρός ήταν ο Νουφρής ή Ονούφριος Κληρίδης, **17** χρόνων, από τον Άγιο Θεόδωρο Αγρού, υπάλληλος σε καφενείο.

Ο Κληρίδης δέχθηκε σφαίρες στον τράχηλο και το θώρακα και υπέκυψε στο μοιραίο στο νοσοκομείο από την αιμορραγία που υπέστη το πρωί της **22ας** Οκτωβρίου.

Τους τραυματίες παρέλαβε με αυτοκίνητο ο Θεοφάνης Τσαγγαρίδης και ο γιατρός Νίκος Θεοφανίδης που κινήθηκαν με τα σήματα του Ερυθρού Σταυρού.

Ο Τσαγγαρίδης σχημάτισε κατά τον Κ.Α. Κωνσταντινίδη (ΚΑΚ) τον Ερυθρό Σταυρό από μια κορδέλλα που είχε δεμένη στο κεφάλι της μια λεχώνα σύμφωνα με τα έθιμα τότε.

Άλλους μετέφεραν στο Νοσοκομείο, όπως τον Ονούφριο Κληρίδη και άλλους στην κλινική του γιατρού Χρ. Ιερωνυμίδα και άλλους στην κλινική του Ι. Πηγασίου.

Ο Κληρίδης ήταν το πρώτο θύμα των Οκτωβριανών.

Οι άλλοι που τραυματίστηκαν, άλλοι ελαφρά και άλλοι σοβαρά, ήταν οι ακόλουθοι:

1. Νικόλαος Γεωργίου από την Τύμπου. Τραυματίστηκε με σφαίρα στο αριστερό χέρι.

2. Χρίστος Χατζηϊωάννου, εργάτης από τη Λευκωσία. Τραυματίστηκε στο κεφάλι με αμβλύ όργανο.

3. Νίκος Παναγή Χάβα από τον Καραβά, **13** χρόνων, υπάλληλος Τυπογραφείου. Τραυματίστηκε στο πόδι από σφαίρα.

4. Γιάννης Π. Μητσίδης, από τη Λευκωσία, **25** χρόνων. Τραυματίστηκε με σφαίρα στο δεξιό πόδι.

6. Χρυσάνθος Χριστοδούλου, μαθητής από τη Λευκωσία. Τραυματίστηκε στη δεξιά ωμοπλάτη με σφαίρα.

7. Θεοχάρης Τούμπας από το Τσέρι, καφεπώλης, **30** χρόνων. Τραυματίστηκε με αμβλύ όργανο στο δεξιό

μάτι.

8. Μιχάλης Χριστοφή από το Δάλι, 21 ετών, εργάτης στη Λευκωσία. Τραυματίστηκε από σφαίρα στο κεφάλι.

9. Βασίλης Σωκράτους από το Στρόβολο, 19 χρόνων, υπάλληλος τυροκομείου. Τραυματίστηκε από σφαίρα στο δεξιό μηρό.

10. Πλούταρχος Κακουλλής, υπάλληλος από τη Λευκωσία, 20 χρόνων. Τραυματίστηκε στη σιαγόνα με λόγχη.

11. Θωμάς Νικολάου από το Διόριος, κτίστης 20 χρόνων. Τραυματίστηκε στο μέτωπο με λόγχη.

12. Νικόλας Χαραλάμπους από τη Λευκωσία. Τραυματίστηκε ελαφρά.

13. Μιχαλάκης Αναστασιάδης, από το Ακάκι, 17 χρόνων, μαθητής. Τραυματίστηκε στο αριστερό πόδι από αμβλύ όργανο.

14. Ανδρέας Ιακωβίδης, από τη Λευκωσία, 25 χρόνων. Μωλωπίστηκε στο δεξί χέρι με αβλύ όργανο.

Οι πυροβολισμοί ήταν αρκετοί για να διαλύσουν το πλήθος που δεν είχε πια κανένα τρόπο να αμυνθεί, παρά να το βάλει στα πόδια.

Το ίδιο θα έκαμε όμως και ο κυβερνήτης, μια και το κυβερνείο του συνέχιζε να καίγεται και σε λίγο θα γινόταν στάκτη μαζί με όλα τα έπιπλα και άλλα αντικείμενα που βρίσκονταν μέσα σ' αυτό.

το Κυβερνείο ήταν πραγματικά ένα ξεχωριστό κτίριο για την πρωτεύουσα της Κύπρου.

Ήταν σύμφωνα με τον "Κυπριακό Φύλακα" (29.10.1931) ένα μονοόροφο οίκημα που καταλάμβανε τρεις πλευρές ενός τετραγώνου. Διέθετε πέντε κύριες αίθουσες υποδοχής, τραπεζαρία, αίθουσα δεξιώσεως, αντιθάλαμο, σάλα και αποθήκη όπως επίσης και πέντε άλλα υπνοδωμάτια για τα μέλη της οικογένειας και δύο άλλα για το υπηρετικό προσωπικό.

Το κεντρικό οικοδόμημα όπου ήταν και η είσοδος ήταν ξύλινο με λιθόκτιστη στοά προς τη

νότια πλευρά.

Η δυτική του πτέρυγα που περιλάμβανε τα δωμάτια ήταν και αυτή ξυλόκτιστη ή δε ανατολική περιλάμβανε τα γραφεία.

Ιδιαίτερο χωριστό μικρό οίκημα πέτρινο από τα δύο δωμάτια χρησιμοποιείτο από τον ιδιαίτερο του Κυβερνήτη.

Εκτός από τη συνηθισμένη επίπλωση υπήρχαν διάφορα σκεύη, λινά αγγεία και υαλικά.

Μέσα το Κυβερνείο υπήρχε σύμφωνα με την Κυανή Βίβλο (**Bleu Book**) της αποικιακής κυβέρνησης του 1930 πλούσια συλλογή εικόνων, αρχαιολογικών αντικειμένων, δερμάτινων ζώων που ανήκαν στον Κυβερνήτη και άλλα του ιδιαίτερου το Γκάννις. Πολλά ήταν ασφαλισμένα.

Το ξύλινο μέρος του κτιρίου έγινε παρανάλωμα του πυρός και τίποτε δεν γλύτωσε από τη φωτιά.

Όταν ο Κυβερνήτης είδε ότι δεν υπήρχε πλέον τρόπος να γλυτώσει τα προσωπικά του αντικείμενα και ενώ η πυρκαγιά συνέχιζε να απειλεί τα πάντα και τον ίδιο προσωπικά, αν συνέχιζε να παραμένει άλλο, μέσα στο κτίριο, αποφάσισε να εγκαταλείψει το Κυβερνείο.

Ηδη οι διαδηλωτές είχαν διαλυθεί τρομοκρατημένοι από το μακελιό που προηγήθηκε και ανίσχυροι να προβάλουν τις πέτρες μπροστά στις σφαίρες.

Ο τρόπος της διαφυγής του δεν έχει ξεκαθαριστεί.

Σύμφωνα με τον ΚΑΚ μερικοί ανέφεραν ότι έφυγε με αυτοκίνητο και άλλοι πεζός και από το πίσω μέρος του Κυβερνείου αφού πέρασε τον Ποταμό και προχώρησε προς το δρόμο των Αγίων Ομολογητών- μια διαδρομή που θ'άκανε αργότερα, ύστερα από **43** χρόνια ο μετέπειτα πρόεδρος της Κύπρου Αρχιεπίσκοπος Μακαρίος κατά τη διαφυγή του από το Προεδρικό Μέγαρο, στο οποίο μετατράπηκε το Κυβερνείο κατά το πραξικόπημα του **1974**.

Ο Κυβερνήτης κατέληξε στο σπίτι του Αποικιακού Γραμματέα που το μετέτρεψε προσωρινά σε Κυβερνείο μια και δεν είχε καλύτερο μέρος για

εκείνη την ώρα.

Στο χώρο αυτό ο κυβερνήτης άρχισε να μαζεύει τα συντρίμια της εξέγερσης και να μελετά τρόπους αντίδρασης και αντεπίθεσης. Μέχρι να αντεπιτεθεί όμως και μάλιστα με σκληρά μέτρα πολλά άλλα θα ακολουθούσαν.

Το κακό γενικευόταν και ο Κυβερνήτης ζήτησε ενισχύσεις που έφθασαν σε λίγο και ο προσωρινός Γενικός Εισαγγελέας Νεοπτόλεμος Πασχάλης διάβασε το νόμο περί στάσεως προς το λαό.

Στη συνέχεια ο επικεφαλής της αστυνομικής φρουράς έδωσε διαταγή για να ανοίξουν πυρ εναντίον του πλήθους καθώς το κυβερνείο τυλιγόταν στις φλόγες και ο Κυβερνήτης αναγκαζόταν να το εγκαταλείψει άρον, άρον μέσω του ποταμού που περνούσε δίπλα από αυτό.

Από τις σφαίρες σκοτώθηκε ένας νέος, ο Ονούφριος Κληρίδης 17 χρόνων, από τον Άγιο Θεόδωρο Αγρού ενώ άλλοι δεκατέσσερις τραυματίστηκαν.

Η εξέγερση πνιγόταν στο αίμα.